

AȘEZAREA TARDENOAZIANĂ DE LA ICUȘENI (COM. VORONA, JUD. BOTOȘANI)

DE

ALEXANDRU PĂUNESCU

Intensele cercetări de teren efectuate în ultima vreme în zona de nord-est a Moldovei au dus la descoperirea a numeroase așezări paleolitice și epipaleolitice¹.

Printre acestea se enumeră și așezarea epipaleolitică sau mezolitică (dacă după opinia unor cercetători mezoliticul nu reprezintă altceva decit faza finală a unui epipaleolitic care se neolitizează) de la Icușeni (com. Vorona, jud. Botoșani).

Stațiunea tardenoaziană care constituie obiectul discuției noastre, se află situată în marginea de vest a satului Icușeni în punctul denumit de localnici „Poiana Eroilor”. Din punct de vedere geomorfologic se pare că ne aflăm pe o terasă superioară a Siretului.

Așezarea se întinde pe o suprafață relativ întinsă², a cărei arie — dacă ținem seama de împrăștierea materialului litic recoltat din arături — ar putea atinge circa 35 000 — 40 000 m².

Începînd din anii 1973 — 1974, profesorul C. Rusu de la Școala generală nr. 3 — Icușeni — a adunat an de an, din pămîntul răscolit de plug, un bogat material litic³.

În toamna anului precedent, autorul acestui studiu a efectuat un mic sondaj cu scopul de a stabili poziția stratigrafică a pieselor culese de la suprafață, precum și pentru obținerea unor probe de pămînt necesare analizelor sporopolinice. Sondajul a fost adîncit pînă la 0,80 m, distingîndu-se următoarele depuneri (de sus în jos):

a) depunere cenușie-gălbuie, grosă de circa 0,10 m.

b) depunere gălbuie cu pete albicioase, grosă de aproximativ 0,12 m.

¹ Al. Păunescu, P. Șadurschi și V. Chirica, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, I—II, București, 1976.

² *Ibidem*, p. 302. Punctul „Dealul Protopenilor” — „Poiana Eroilor” (menționat la LXX. 2. B.) se află la circa 0,400—0,500 km est de punctul „La Hlei” (menționat la LXX. 2. A) situat pe terasa inferioară a Siretului, între satele Protopeni-Deal și Protopeni-Vale (ambele înglobate în prezent la satul Icușeni). Este necesar să facem precizarea că în urma cercetărilor efectuate în anii 1977 — 1978 de către colectivul repertoriului arheologic nu au fost descoperite în punctul „La Hlei” piese de silex microlitice atribuite culturii tardenoaziene. Aceste piese s-au recoltat numai din punctul „Poiana Eroilor”.

³ Astfel, în urma intenselor cercetări de suprafață executate îndeosebi în toamna anului 1978 de către prof. C. Rusu împreună cu elevii școlii, s-a reușit să se realizeze o frumoasă colecție care numără circa 5 000 de obiecte litice, aflată în prezent în colecția Muzeului Școlii generale nr. 3. Cu asentimentul prof. C. Rusu, căruia îi mulțumim și pe această cale, aproape tot materialul litic tipic (deci obiectele prelucrate și nu materialul brut) a fost cedat autorului acestui articol spre studiu. S-a avut deci în vedere atît materialul litic tipic cedat de prof. C. Rusu, cît și cel cules de colectivul repertoriului arheologic (Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica) în anii 1977—1978.

c) depunere brun-gălbuie, groasă de circa 0,20 m.

d) depunere gălbuie cu nuanțe brune, groasă de aproximativ 0,15 m.

e) depunere brună cu nuanțe roșcate, groasă de peste 0,23 m; limita inferioară a acesteia nefiind atinsă de săpătura noastră.

Materialul litic, dealtfel foarte sărac în sondajul executat, se află în primele trei depuneri (a, b, c), nivelul de locuire înscriindu-se astfel pe o grosime de aproximativ 0,40 m. Este de remarcat că în depunerile d și e nu s-au mai găsit obiecte litice.

Se poate afirma deci că întregul material litic de care dispunem a fost cules din depunerile răscolite de lucrările agricole. S-a observat totuși că multe piese se aflau concentrate pe mici suprafețe distanțate între ele, ceea ce ne-ar putea îngădui să vorbim de existența unor sălașe (colibe).

Este interesant de relevant faptul că, pe întreaga suprafață cercetată nu s-au găsit alte resturi de locuire postpaleolitice, cum ar fi de pildă fragmente ceramice neo-eneolitice sau din epoca bronzului. S-au adunat doar câteva mici fragmente ceramice destul de atipice aparținând, se pare, culturii dacice.

În ceea ce privește materialul litic recoltat putem spune că el este destul de unitar din punct de vedere tehnico-tipologic și că aparține unui singur nivel de locuire tardenoaziană.

Prezența numeroaselor resturi de prelucrare (spărturi, așchii simple, așchii de descojire, nuclee etc.) ne îngăduie să vorbim de o prelucrare pe loc a uneltelor, deci de mici ateliere de prelucrare.

De asemenea, amintim că unele piese de silex au fost puternic calcinate ceea ce ar putea presupune existența în așezare a unor vetre de foc.

Trecind la studiul tipologic al uneltelor de care dispunem este necesar să menționăm că acestea au fost clasate conform listei-tip întocmită de dr. J. - G. Rozoy (cu cele 119 tipuri de unelte categorisite în 16 grupe) pentru materialul litic epipaleolitic („mezolitic”) franco-belgian⁴. S-a ținut seamă totodată și de studiile tipologice realizate de cunoscutul grup de studiu al epipaleoliticului — mezoliticului, publicate în *Bulletin de la Société préhistorique française*⁵.

Cu toate că avem unele rezerve, noi am folosit lista-tip specifică epipaleoliticului („mezoliticului” — respectiv tardenoazianului) occidental, pentru o mai bună înțelegere atât în ceea ce privește identificarea și clasarea diverselor grupe de unelte, cât și pentru citirea cu ușurință a graficelor cumulative privind proporția uneltelor⁶, deși tardenoazianul din zona noastră prezintă unele particularități locale (fig. 4).

⁴ Dr. J. - G. Rozoy, *Typologie de l'Épipaléolithique (Mésolithique) franco-belge*, *Bulletin de la Société archéologique champenoise* (nr. sp., iulie 1978), Charleville, 1978, p. 1—120.

⁵ Cl. Barrière, R. Daniel, H. Delporte, M. Escalon de Fonton, R. Parent, J. Roche, J. - G. Rozoy, J. Tixier, E. Vignard, BSPF, 66, 1969, p. 355—366; Cl. Barrière, R. Daniel, H. Delporte, M. Escalon de Fonton, R. Parent, J. Roche, J. - G. Rozoy, BSPF, 69, 1972, 1, p. 364—375; Cl. Barrière, R. Daniel, H. Delporte, M. Escalon de Fonton, M. Orliac, R. Parent, J. Roche, J. - G. Rozoy, A. Thévenien, BSPF, 72, 1975, p. 319—332.

⁶ Subliniind importanța folosirii tipologiei statistice J. - G. Rozoy afirmă pe bună dreptate că, aplicarea acesteia . . . ”industriilor epipaleolitice („mezolitic”) este deci nu numai posibilă, dar și foarte fructuoasă; ea ușurează înțelegerea mecanismelor evolutive a acestor industrii, permite reintegrarea în cadrul stratigrafic a ansamblelor izolate, pune în evidență curente tehnologice și prin urmare relațiile între grupele umane. Marea varietate a utilajului epipaleolitic necesită multiple studii de detaliu cantitative și calitative care vor preciza de un aspect nuanțat filiațiile și aculturațiile” (vezi J. - G. Rozoy, *op. cit.*, p. 24).

Lista-tip a materialului litic descoperit la Izegeni
punctul „Polana Krollor” (după metoda tipologică J. - G. Rozoy)

Nr. crt.	Tipul de piesă	Nr. piese	%	% cumulate
1	Gratoare pe virf de lamă lungă	3	1,95	
2	Gratoare pe virf de lamă scurtă	10	6,49	18,19
3	Gratoare pe lamă spartă prin flexiune (<i>raccourci</i>)	18	11,70	
4	Gratoare simple pe așchie	15	9,74	
5	Gratoare pe așchie retușată	12	7,80	
6	Gratoar circular	1	0,65	
7	Gratoare unguiforme (simple, pe așchie plată)	15	9,74	14,29
8	Gratoare diverse pe așchie (dublu (1); ewan- tail (1); ogival (3); gratoar-burin (de unghi pe spărtură (1)	6	3,90	
9	Gratoar carenat (pe așchie)	1	0,65	
11	Așchii groase denticulate	3	1,95	
15	Așchii subțiri trunchiate	3	1,95	3,24
16	Așchii subțiri retușate	2	1,29	
17	Racloare simple (cvaziconvex — ușor denticu- lat și convex)	2	1,29	
19	Străpungător (pe lamelă)	1	0,65	
21	Burine diedre (din care unul nucleiform și un altul multiplu)	4	2,60	3,90
22	Burin pe trunchiere (oblică retușată)	1	0,65	
23	Piese <i>émoussée</i> (cu tăișul tocit) pe lamele	8	5,20	7,15
25	Diverse	3	1,95	
30	Lamă cu retușe continui, regulate	1	0,65	0,65
32	Lamele tip <i>à bord abattu</i> (cu latura retușată abrupt) atipice	2	1,29	
36	Lamelă tip <i>à tête arquée</i> (cu capătul arcuit). O formă diminutivă a virfului azilian, avînd retușe abrupte pe latura arcuită	1	0,65	
37	Lamele cu retușe parțiale regulate	2	1,29	14,26
38	Lamele cu retușe continui, regulate	2	1,29	2,58
40	Lamele tip <i>à coche unique</i> (cu o singură sco- bitură)	6	3,90	5,19

Tabel (continuare)

Nr. crt.	Tipul de piesă	Nr. piesec	%	% cumulate
41	Lamele sparte deasupra unei scobituri (<i>coche</i>)	2	1,29	
44	Lamele cu trunchiere transversală	4	2,60	
47	Lamele cu trunchiere oblică opusă unei spăr-turi	3	1,95	
59	Segment asimetric (formă atipică). Arcul re-tușat abrupt nu are în partea stângă o curbură simetrică cu partea dreaptă ; coarda prezintă câteva rețușe fine și o mică sco-bitură	1	0,65	0,65
64	Lamele tip <i>à bord abattu</i> (rețușate abrupt) tipice. Una cu rețușe abrupte pe laturile lungi și cu vârful ascuțit amintind forma de microgravette	3	1,95	2,60
65	Fragment de lamelă tip <i>à bord abattu</i> (cu rețușe abrupte pe ambele laturi)	1	0,65	3,25
66	Lamelă tip <i>à bord abattu</i> trunchiată. Piesă de forma unui <i>rectangle</i> , cu trunchiere transversală	1	0,65	
83	Vîrf triunghiular scurt (cu baza dreaptă re-tușată cu rețușe directe și inverse plate)	1	0,65	0,65
96	Trapez asimetric scurt (avînd cele două trun-chierii inegal oblice și cu sensuri opuse)	1	0,65	
98	Trapez simetric scurt (cu trunchierile recti-linii, dar inegal oblice ; lungimea bazei mici este mai mică decît jumătatea bazei mari ; baza mică prezintă o mică scobitură, iar cea mare este fin rețușată)	1	0,65	1,30
108	Lamelă cu scobituri (<i>à coches</i>) multiple uni-laterale	1	0,65	
110	Lamele cu rețușe parțiale, unilaterale, ne-regulate	5	3,25	
114	Lamele cu rețușe perechi sau simetrice pe ambele laturi (<i>lamelles à retouches jumelles</i>)	6	3,90	9,09
116	Lamele cu scobituri decalate, scobituri pla-sate mai sus pe o latură decît pe cealaltă (<i>lamelles à coches décalées</i>)	2	1,29	
TOTAL UNELTE		154	100,00	100,00

Material brut

Nuclee piramidale tipice și piramidale spre fusiforme	13
Nuclee fusiforme	3
Nuclee prismatice	4
Nucleu discoid	1
Nuclee globulare	2
Nuclee informe	3
TOTAL. NUCLEE	26
Lame întregi	11
Lame fragmentare (extremități distale (2) și proximale (3))	5
Lame sparte la ambele capete (corpuri de lame)	7
Total lame (din care 2 utilizate)	23
Lamele groase	6
Lamele întregi	8
Lamele fragmentare (extremități distale (11), și proximale (70))	81
Lamele sparte la ambele capete (corpuri de lamele)	48
Total lamele (din care 11 utilizate)	143
Total așchii cu sau fără cortex (din care 8 utilizate)	53
Total resturi de prelucrare (deșeuri)	403
Total piese (material brut)	648

MATERIA PRIMĂ

Cea mai mare parte din obiectele litice sînt lucrate din silex de bună calitate (zis de Prut) și numai un număr foarte mic de piese sînt cioplite din alte roci.

Din tabelul de mai sus se poate observa că circa 92% din materia primă o constituia silexul de calitate superioară care provenea din prundișurile riului Prut (segmentul Darabani-Ștefănești). Dealtfel distanța în linie dreaptă dintre Icușeni și riul Prut nu depășește aproximativ 50—60 km.

Într-un procent cu totul redus se folosea silexul alburiu mat, adus probabil din zona Nistrului mijlociu (el găsimdu-se frecvent în prundișurile acestui râu). De asemenea, tot în proporții scăzute se mai prelucrau și alte

Tabel privind procentual materia primă

Materia primă	%
Silex vinețiu (cu nuanțe mai închise sau mai deschise)	63
Silex alburiu-vinețiu translucid	5
Silex negru și negru-cenușiu (lucios)	14
Silex patinat (cu patină alburie-albăstruie)	5
Silex maroniu translucid	5
Silex alburiu mat (zis de Nistru)	2
Menilit	0,60
Șist negru	0,60
Gresie silicioasă cu gauconit	1,40
Silex calcinat	3,40

roci cum ar fi menilitul, șistul negru și gresia silicioasă provenite probabil din zona Carpaților Orientali.

DIMENSIUNILE PIESELOR

Aproape întregul material litic la care ne-am referit este microlitic (90%). Dintre acestea 75% îl constituie piesele microlitice (lungi până la 5 cm), iar 15% piesele pigmee a căror lungime nu depășesc 2 cm⁷.

În schimb, piesele care au o lungime de peste 5 cm (cea mai lungă fiind un racloar având dimensiunile de 7,7×4,8×1,6 cm) se întâlnesc într-un procent de numai 10%.

CONSIDERAȚII ASUPRA INVENTARULUI LITIC

Studiind lista-tip reiese destul de clar că grupa de unelte cea mai bine reprezentată este cea a gratoarelor (52,62% din totalul uneltelor recoltate) (fig. 1 și fig. 2/16 — 19). Ea este urmată apoi de grupa lamele-

⁷ După specialiștii Grupului de studiu a epipaleoliticului-mezoliticului menționați se consideră piese microlitice (cum ar fi lamelele, armăturile microlitice) acele obiecte având o lungime mai mică de 5 cm, iar lățimea fiind în general sub 1,2 cm și cu o grosime sub 4 mm; în schimb piesele care depășesc lungimea de 5 cm și lățimea de 1,2 cm sînt considerate ca lame; cu această ocazie reamintim definiția lamei: așchie a cărei lungime este cel puțin cît dubla lățime a piesei, iar lățimea cît dubla grosime (vezi și J. - G. Rozoy, *op. cit.*, p. 12—13).

lor retușate, cu scobitură și cu trunchiere, (fig. 2) de cea a lamelelor tip „Montbani” (cu retușe neregulate), precum și de cea a pieselor cu tăișul tocit și a așchiilor (retușate, denticulate și trunchiate).

Este necesar să remarcăm că unelte de tipul străpungătorului sau al celor combinate (de tipul gratoarului -burin, fig. 3/1) se întâlnesc cu totul sporadic. Într-un procent ceva mai ridicat (3,90%) apar burinele (fig. 3/2, 4).

De asemenea, demn de relevat sînt și cele cîteva exemplare care alcătuiesc așa-zisele forme geometrice cum ar fi segmentul asimetric, virful triunghiular scurt (cu baza dreaptă retușată prin retușe directe și inverse plate) și trapezele (asimetric și simetric scurt), piese specifice culturii tardenoaziene (fig. 2/1 — 4).

Dacă studiem lista-tip a epipaleoliticului („mezoliticului”) franco-belgian putem observa că unele tipuri de piese, cum ar fi virfurile cu trunchiere, triunghiurile, microlitele cu retușe acoperitoare (*couvrantes*) etc. nu se întâlnesc printre obiectele litice culese din așezarea de la Icușeni, ca de altfel în nici o altă industrie din aceeași vreme descoperită în nord-estul Moldovei. Dacă pe de o parte ținem seama de absența acestor piese, iar pe de alta de prezența în așezările noastre a nucleelor fusiforme (fig. 3/8 — 13), obiecte necunoscute în stațiunile franco-belgiene, putem afirma că locuirile tardenoaziene descoperite în zona dintre Siret și Prut, reprezintă un *facies* cu particularități oarecum diferite față de cel occidental, cel puțin în ceea ce privește unele tipuri de unelte.

Este interesant de reținut că în urma săpăturilor sistematice și în deosebi a cercetărilor de teren efectuate în zona amintită, se cunosc pînă în prezent un număr de opt puncte aparținînd culturii tardenoaziene. Dintre acestea, cinci sînt descoperiri de suprafață, identificate pe baza unor piese de silex microlitice culese din solul răscolit de arături și care numai pe baze tehnico-tipologice au fost atribuite tardenoazianului⁸. În afara așezării în discuție (de la Icușeni), în zona la care ne referim, demne de menționat sînt și cele două așezări cercetate prin săpături în ultimii 17 ani. Avem în vedere marea stațiune de la Ripiceni—Izvor (întinsă pe ambele versante ale viroagei Sterleuca), precum și așezarea de dimensiuni mai reduse de la Erbiceni (jud. Iași)⁹.

Este foarte greu să se precizeze, ținînd seama de puținătatea așezărilor săpate metodice, care puncte reprezintă așezări permanente, stabile, și care din ele așezări sezoniere. Ceea ce putem spune totuși, este că stațiunea de la Ripiceni-Izvor prin poziția, întinderea și bogăția materialului litic a constituit o importantă așezare de bază.

Așa cum s-a arătat și cu alte ocazii, locuirile tardenoaziene descoperite pînă acum în regiunea cuprinsă între Siret și Prut, atît cele din partea nordică a acesteia (în care se află stațiunile menționate), cit și cele din partea sudică¹⁰ (avem în vedere așezările de la Berești — Dealul Taberei

⁸ Al. Păunescu, P. Șadurschi și V. Chirica *op. cit.* (ne referim la punctele de pe teritoriile satelor: Crasnaleuca, Ghreni, Hănești, Mlorcani și Mitoc, jud. Botoșani); vezi și Al. Păunescu, *Materiale*, 10, 1973, p. 9—10 și fig. 1.

⁹ Idem, *Evoluția uneltelor și armelor de piatră cioplită descoperite pe teritoriul României*, București, 1970, p. 31—33, 145—147; idem SCIV, 15, 1964, 3, p. 321—331.

¹⁰ M. Brudiu, *Paleoliticul superior și epipaleoliticul din Moldova*, București, 1974, p. 67—70; idem, SCIV, 22, 1971, 3, p. 361—375.

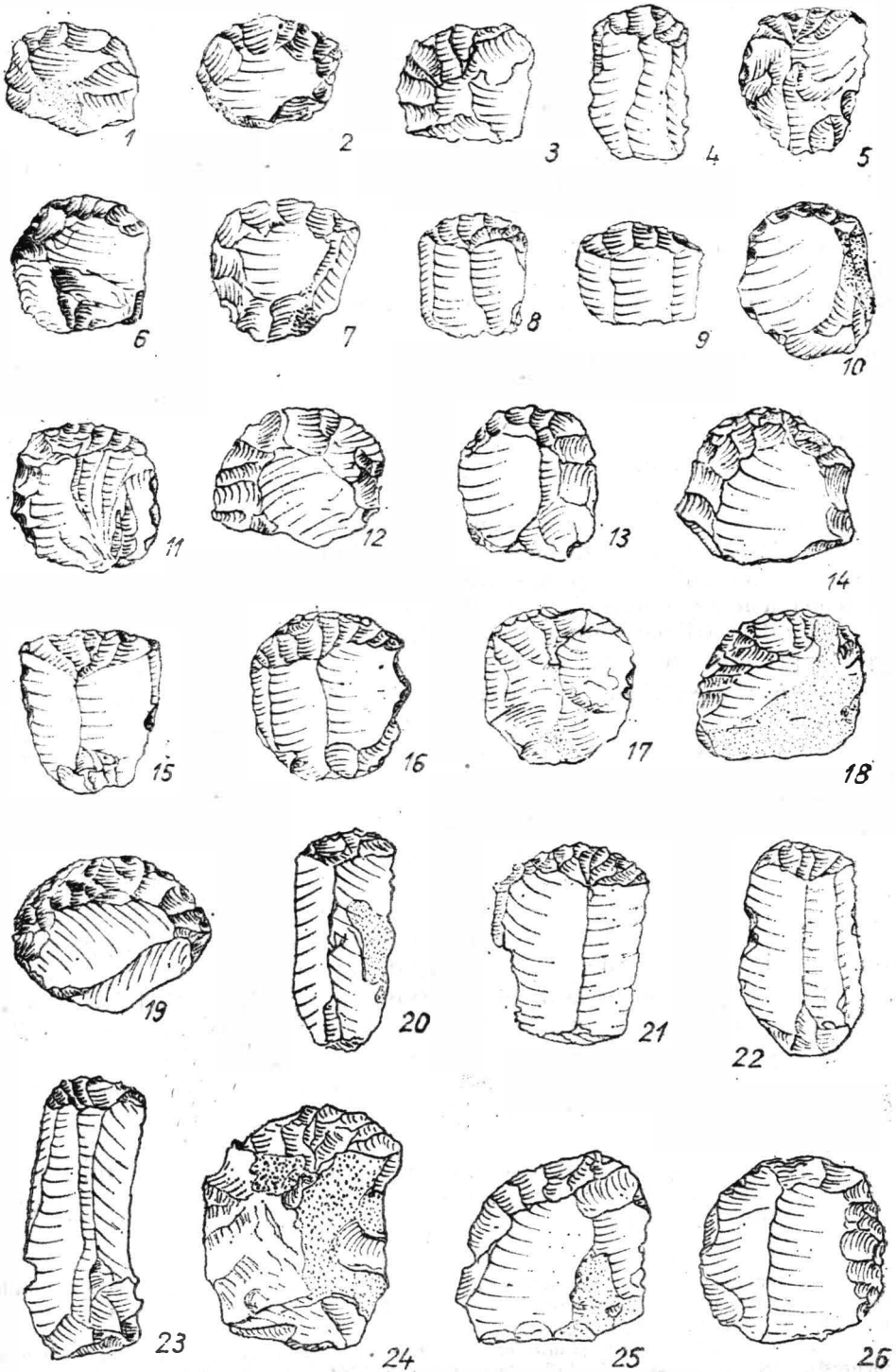

Fig. 1. — Icușeri — „Poiana Eroilor”. 1 — 26 gratoare pe așchii și lame de silex, microlitice (scara 1/1).

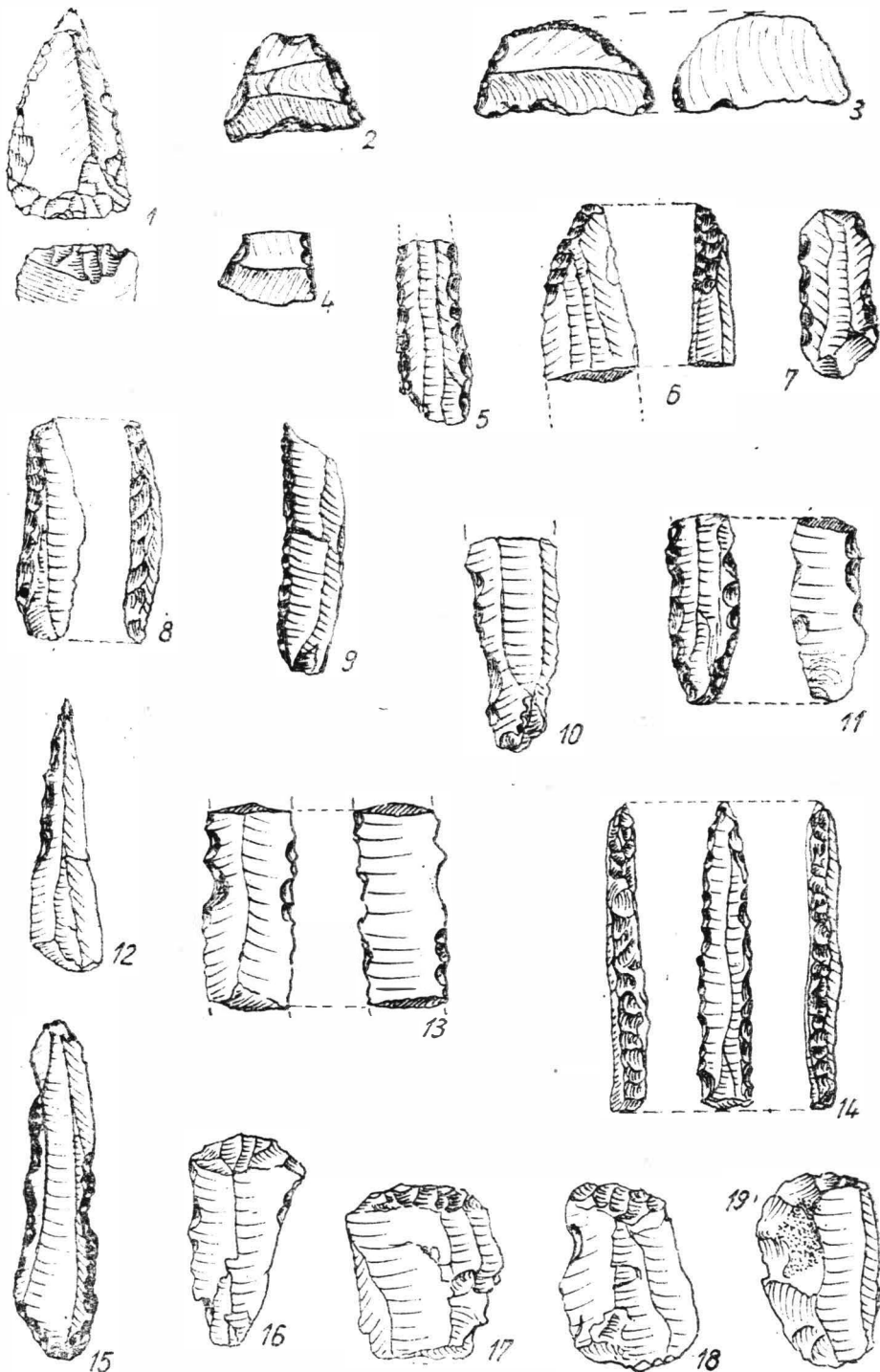

Fig. 2. Icușeni — „Poiana Eroilor”. 1—18 piese de silex microlitice : 1 vîrf triunghiular scurt cu retușe directe plate și inverse la bază ; 2, 4 trapeze ; 3 segment asimetric ; 5—15 lamele divers retușate (*à bord abattu* etc.) și cu scobitură ; 16—19 gratoare (scara 1/1).

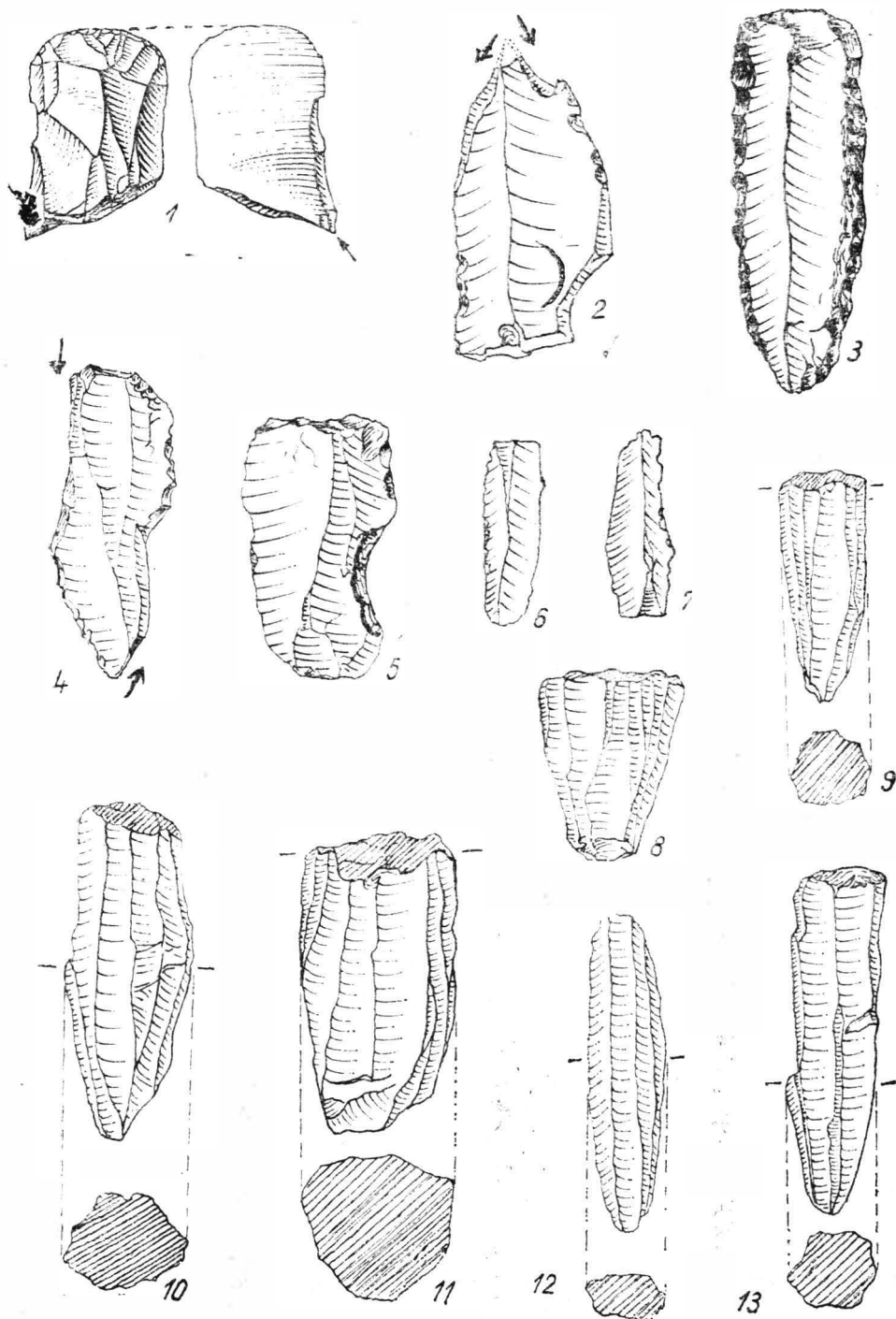

Fig. 3. Icușeni — „Poiana Eroilor”. 1 — 13 piese de silex : 1 gratoar-burină ; 2, 4 burine ; 3, lamă cu rețușe regulate ; 5 piesă trunchiată și cu scobitură largă ; 6, 7 lamele utilizate ; 8—13 nuclee piramidale și fusiforme (scara 1/1).

și Băneasa) fac parte din marea zonă a tardenoazinului vest-nord-vest pontic. În stadiul documentării actuale nu vom insista asupra genezei și evoluției acestei culturi, dar vom încerca totuși să emitem ipoteza potrivit căreia tardenoazianul de aici a avut se pare mai multe etape de dezvoltare, prima din ele (cea veche) dezvoltându-se pe un fond gravetian oriental final. Nu pare exclus ca locuirile gravetiene tardive cum ar fi cea de la Balșaiia Akarja (din apropiere de Odesa) sau cele din sud-estul Moldovei de la Puricani, Berești, Mălușteni, Moscu¹¹ etc., să reprezinte acel orizont cultural care ar fi putut evolua spre un epipaleolitic (tardenoazian incipient) și la care ulterior s-au mai adăugat și alte elemente (poate din afara acestei zone) mai ales dacă ținem seama atît de tendința spre o micro-litizare accentuată a uneltelor (piese pigmee), cît și de apariția unor forme cvazigeometrice, cum ar fi de pildă lamela teșită abrupt (*à bord abattu*) trunchiată sau virful triunghiular cu baza retușată, forme sesizate, în deosebi, în industriile litice din stațiunile descoperite de M. Brudiu pe teritoriile județelor Galați și Vaslui.¹²

O altă etapă, evoluată, a culturii tardenoaziene din regiunea discutată ar fi reprezentată, credem, de locuirile de la Icușeni. Ripiceni—Izvor, Erbiceni, al căror inventar litic este aproape identic dacă nu chiar identic cu cel descoperit în numeroase așezări situate în regiunea de la est de Prut cum ar fi cele de la Frumușica I¹³ etc.) sau la Grebeniki¹⁴, în apropiere de Tiraspol și altele.

Fără îndoială că viitoarele cercetări vor îmbogăți harta descoperirilor tardenoaziene din Moldova, iar studiile tehnico-tipologice ale materialelor litice, precum și numeroasele analize cum ar fi cele palinologice sau cele referitoare la datările prin C₁₄ etc., vor aduce lumini noi în ceea ce privește originea și evoluția acestei culturi care premerge neoliticul.

L'ÉTABLISSEMENT TARDENOISIEN D'ICUȘENI (COM. DE VORONA, DÉP. DE BOTOȘANI) RÉSUMÉ

En bordure du village d'Icușeni, à l'ouest, au lieu-dit Poiana Eroilor, a été découvert sur une terrasse supérieure du Siret un vaste site tardenoisien.

Le matériel lithique, essentiellement en silex de bonne qualité, provient de recherches de surface, et non de fouilles. Seul un petit sondage a été effectué, pour permettre quelques observations d'ordre stratigraphique et récolter des échantillons de terre en vue de la réalisation des diverses analyses.

L'industrie lithique a été étudiée et analysée d'après la liste-type du Dr. J. G. Rozoy. On a pu constater que le groupe d'outils le mieux repré-

¹¹ P. I. Boriskovski, SCIV, 15, 1964, 1, p. 5—17.

¹² M. Brudiu, *Paleoliticul superior* . . . , p. 51—70 ; idem, SCIVA, 30, 1979, 2, p. 285—291.

¹³ N. A. Ketraru, *Pamiatniki epoch paleolit i mezolita*, în *Arheologiceskaia karta Moldavskoi S.S.R.*, I, Chișinău, 1973, p. 140—158.

¹⁴ P. I. Boriskovski, *op. cit.*, ; V. N. Stanko, KS Moscova, 149, 1977, p. 40—53.

senté est celui des grattoirs. Vient ensuite celui des lamelles retouchées, à encoche et à troncature, suivi des autres groupes. Les formes géométriques, comme par exemple le segment asymétrique, la pointe triangulaire courte (à la base droite retouché par des retouches directes et inverses plates), les trapèzes (asymétrique et symétrique court), apparaissent en nombre très réduit.

L'auteur est arrivé à la conclusion que le site d'Icușeni fait partie, comme ceux de Ripiceni, Ghireni, Erbiceni, du grand complexe du Tardenoisien Ouest-Nord-Ouest pontique. Du point de vue chronologique, les sites mentionnés appartiennent, semble-t-il, à la phase évoluée de cette culture. En ce qui concerne l'origine du Tardenoisien de la zone en question, est envisagée la possibilité de son développement à partir d'un fond local, le gravettien final, auquel auraient pu s'ajouter, en parcours, également quelques éléments venus de l'extérieur.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Icușeni — „Poiana Eroilor”. 1—26 grattoirs sur éclats et lames de silex, microlithiques (échelle 1/1).

Fig. 2. Icușeni — „Poiana Eroilor”. 1—18 pièces de silex microlithiques : 1 pointe triangulaire courte à retouches directes et inverses, plates à la base ; 2,4 trapèzes ; 3 segment asymétrique ; 5—15 lamelles diverses à retouches diverses (à bord abattu, etc.) et à encoche ; 16—19 grattoirs (échelle 1/1).

Fig. 3. Icușeni — „Poiana Eroilor”. 1 — 13 pièces de silex : 1 grattoir-burin ; 2,4 burins ; 3 lame à retouches régulières ; 5 pièce à troncature et à encoche large ; 6,7 lamelles utilisées ; 8—13 nucléi pyramidaux et fusiformes (échelle 1/1).

Fig. 4. Icușeni — „Poiana Eroilor”, graphique cumulatif représentant la proportion des instruments tardenoisien.

